

Asia: VN/22303/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Sisä-Suomen poliisilaitos näkee esitetyn uudistuksen kannatettava ja hyvä.

Rikostutkinnassa ongelmia aiheutuu usein passiivisista asianomistajista, jotka eivät toimi-ta poliisille materiaalia tai vaatimustietoa pyynnöstä huolimatta, ja viivästyttävät siten esitutkintoja merkittävästi ja kuluttavat aiheettomasti tutkinnan resursseja. Ehdotetussa säännöksessä esitetyn muutoksen katsotaan siten tehostavan ja nopeuttavan esitutkintaa.

Se, mitä tulee pitää riittävänä ”tilaisuuden varaamisena”, ei ole kuitenkaan välttämättä yksiselitteistä. Koska on tarkoitus, että asianomistajalle turvataan mahdollisuus esittää vaatimuksensa ja samalla poliisin toimintaa tehostetaan, ehdotetaan säännöskohtaisiin perusteluihin lisättäväksi lainsäätäjän tarkoitus menettelystä, mikä täyttää asetetun selvitys-velvollisuuden. Riittävää tulisi olla se, että selvityspyyntö asiakkaalle on annettu sopivalla tavalla yhden kerran ja että määräaika selvitysvelvollisuuden täyttämiseksi olisi enintään esimerkiksi 1-2 viikkoa, jos viranomaisen ei katso perustelluksi pidentää määräaikaa. Poliisin asiakkailta ja etenkin asianomistajilta tulee voida edellyttää aktiivista toimintaa omassa asiassaan uhalla, että muutoin yksityisoikeudellista vaatimusasiaa ei esitutkinnassa selvitetä ja se jää asianosaisen itsensä hoidettavaksi.

Säännöskohtaisiin perusteluihin ehdotetaan lisättäväksi lainsäätäjän tarkoitus siitä, millä tavoin syyttäjän kielteinen kannanotto yksityisoikeudellisten vaatimusten osalta voidaan antaa. Jos erillistä päätöstä edellytetään, ei sitä tule pitää perusteltuna eteenkään tavan-omaisissa rikosasioissa. Riittävänä tulee voida pitää todisteellista syyttäjän ilmoitusta tutkijalle ja/tai tutkinnanjohtajalle esimerkiksi sähköpostitse.

Edelleen haasteena saattaa olla se, että esitutkintaviranomaisessa työmäärä tosiasiaa lisääntyvä kannanottopyyntötilanteissa, joissa jo vakiintuneeksi katsottavan käytännön mukaan syyttäjät eivät pääsääntöisesti aja yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilövahinkoihin liittyvät vahingot sekä yhtään monimutkaisemmat lähinnä henkilötodisteluun perustuvat esine- ja

varallisuusvahingot. Tämän osalta katsotaan perustelluksi, että lainsäätäjän tarkoitus kirjattaisiin esitöihin esimerkiksi siten, että syyttäjä-viranomaisilla olisi mahdollisuus yleisellä tasolla ”linjata” ja tarvittaessa yksilöidä, millaisia yksityisoikeudellisia vaatimuksia he eivät pääsääntöisesti aja. Näin toimien lain tarkoitus esitutinnan tehostamisesta toteutuu. Tällä menettelyllä turhilta ja aikaa vieviltä poliisin ”varmistuksilta” vältetään. Asialle tulisi saada lainsäätäjän tuki tulkintaerimielisyyksien ja jälkikäteisväitteiden välttämiseksi Tämä parantaisi virkamiesten ja asianomistajien oikeusturvaa ja tietoisuutta jo esitutkintavaiheessa ja asianomistajat voisivat aloittaa yksityisoikeudellisten vaatimusten ajamiseen liittyvät valmistelutoimet hyvissä ajoin ennen mahdollista pääkäsittelyä. Samalla ”turhilta” aikaa ja resursseja kuluttavilta syyttäjille tehtäviltä kannanottoopyynnöiltä ja niiden vastaamisilta välttäisiin.

2. Rikosilmoituksen kirjaaminen

Ehdotetut ETL 3:1 §:n muutokset ovat kannatettavia ja hyviä.

Säännöksen momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi muutettavaksi tai lisättäväksi termin ”rikosilmoitus” sijaan/lisäksi termi ”tutkintailmoitus tai ilmoitus”, koska poliisin järjestelmissä voidaan tehdä niin R- kuin S-ilmoituksia (sekalais), joista ainoastaan ensimmäistä kutsutaan rikosilmoitukseksi. Jollei säännöstäydennystä katsota perustelluksi, katsotaan joka tapauksessa perustelluksi esitöihin lisätä selvyuden vuoksi se, että termillä rikosilmoitus tarkoitetaan sekä R- että S-ilmoituksia.

Säännöksen osalta ehdotetaan täsmennettäväksi, miten ilmoitus siitä, että poliisi tarvitsee täydennystä tehtyyn ilmoitukseen ja/tai poliisi ei ole kirjannut asiasta rikosilmoitusta, tehdään. Sähköisissä rikosilmoituksissa riittävää tulisi olla vastaus siihen sähköiseen osoitteeseen, josta ilmoitus on lähetetty. Edelleen muulla tavoin tehtynä (esimerkiksi kirje tai puhelin), riittävänä pitää olla esimerkiksi kirje ilmoitettuun postiosoitteeseen tai tekstiviestillä tapahtuva yhteydenotto puhelimeen, josta ilmoitus on tullut. Edellä mainituilla jälkikäteen todennettavilla ilmoitustavoilla vältetään niiltä jälkikäteisväitteiltä, ettei poliisi ole lähettänyt ilmoitusta tai sitä ei ole lähetetty oikeaan paikkaan. Perilletulovarmistusta ei poliisilta voida edellyttää. Mikäli poliisille tehdyssä ilmoituksessa ei ilmenisi vastausosoite tai -numero, olisi esitöihin perusteltua kirjata, ettei tällaisissa tilanteissa ilmoitusta asiakkaalle edellytetä lähetettäväksi. Ilmoittajan tulee kantaa riski ilmoittamiensa yhteystietojen oi-keellisuudesta sekä siitä, että niitä ei ole ilmoitettu. Esitutkintaviranomaisella kuluu huomattavasti työaika epäselvästi ilmoitettujen ja/tai puuttuvien yhteystietojen selvittämiseen ja niiden varmistamiseen. Osin kysymys on myös virkamiesten oikeusturvan ja yhtenäisen menettelyn turvaamisesta. Jos lainsäätäjän tarkoitusta vaadittavasta menettelystä ei ole selkeästi ilmaistu, saattavat yleislainsäädännöstä ja -periaatteista johdettavat velvoitteet olla usein viranomaisen kannalta kohtuuttomia ja liiaksi tulkintaa vaativia. Poliisin asiakkailla tulee olla myös vastuu toiminnastaan tehdessään ilmoitusta poliisille.

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Ehdotettu muutos on hyvä ja kannatettava.

Esitöihin ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi esimerkkejä niistä lähteistä, joista määritelmää ”ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa”, voi hyväksyttävällä tavalla selvittää. Esimerkkilähteiden kuten vakiintuneesti alioikeuksissa käytössä olevien hovioikeuksien lauluhankkeiden toteaminen arvioinnin lähdemateriaalina toisi selville, tukea ja yhtenäisyyttä tutkinnanjohtajien päätöksentekoon ja -arviointiin. Samoin vakiintuneiden lähteiden hyödyntäminen

olisi omiaan ylläpitämään niin virkamiesten kuin poliisin asiak-kaidenkin oikeusturvaa eikä asia jäisi yksin tulkinnan tai väitteiden varaan. Samalla tulee kuitenkin olla selvää, ettei esimerkkilähteisiin viittaaminen olisi sitovaa, vaan tutkinnanjohtajan tulee voida käyttää asiaankuuluvaa harkintavaltaansa tapauskohtaiset seikat huomioiden.

Perustelluksi katsotaan myös, että lainsäätäjän tarkoitusta ”ilmeisestä vähäisyydestä” ja ”lajissaan” (s. 60) tarkennettaisiin ja täsmennettäisiin. Esimerkiksi: ” Näpistys, jossa anastetun omaisuuden arvo on muutamia kymmeniä euroja, voisi olla lajissaan vähäinen. Sen sijaan, jos anastetun omaisuuden arvo on useita satoja euroja, ei rikos ole välttämättä lajissaan vähäinen.” Erityisen tärkeänä pidetään sitä, että lainsäätäjän tarkoitus tuotaisiin esiin esimerkein eli mitä tarkoitetaan lajissaan vähäisillä teoilla silloin, kun kysymys on niin sanotusti abstraktista vahingosta eli esimerkiksi yksilön loukkauksen aiheuttamasta kokemuksesta. Tämä siksi, että esimerkiksi kunnianloukkausteot ja niiden kohteena olevat asianomistajat kokevat saman menettelyn hyvin eri tavoilla. Tilanne ei voi olla se, että suhteessa asianomistajan kokemaan, asiaa arvostellaan eri tavalla. Keskeiselle sijalle esitutkintaviranomaisen arvioinnissa tulisi asettaa objektiiviset arviointikriteerit ja ne tulisi kirjata myös esitöihin.

4. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Uudistus on kannatettava ja hyvä.

5. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

Uudistus on kannatettava ja hyvä. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan jatkossakaan loppulausuntoja ei tulisi kuitenkaan pyytää kaikissa vakavissakaan rikosasioissa, vaan nimenomaan laajoissa ja vaativissa sekä mahdollisesti oikeudellisesti vaikeaselkoisissa rikosasioissa. Tämä katsotaan perustelluksi kirjata asiaankuuluvalla tavalla esitöihin. Edelleen painotetaan sitä, että myös muilta rikosprosessiin osallistuvilta edellytetään aktiivista toimintaa loppulausuntovaiheessa eli myös asianosaisten avustajien tulisi riittävällä tavalla huomioida loppulausuntomenettely ja laatia loppulausunnot niissä tapauksissa, joissa sitä edellytetään. Velvoite myös avustajien osalta olisi perusteltua jollakin tavalla ilmentyä lainsäätäjän tarkoituksista. Loppulausuntomenettelyn laiminlyönti asianosaisten osalta voi aiheuttaa kiireellisiä lisätutkintoja ja jopa istuntojen peruuntumisia sekä valitet-tavimmissa tilanteissa asian ratkaisemisia puutteellisen selvityksen perusteella. Uudistuksen tarkoituksen saavuttaminen edellyttää siten kaikkien rikosprosessiin osallisten asianmukaista toimintaa.

6. Perusteluvollisuuden keventäminen

Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan perusteluvollisuutta koskevan sääntelyn kehittäminen siten, että asian laatu ja laajuus kirjataan esitutkintalakiin on kannatettava

7. Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

Uudistus on kannatettava ja hyvä. Poliisilaitos toteaa erityisesti seuraavaa:

Asianomistajien määrän osalta yleistiedoksianto voisi tulla kyseeseen jo niissä tapauksissa, kun heitä on vähintään muutamia kymmeniä. Tapauksia, joissa asianomistajia on satoja tai jopa tuhansia on hyvin vähän, edellä mainittuja puolestaan runsaammin. Haaste on nimenomaisesti tilanteet, joissa asianomistajat ovat passiivisia ja vaikeasti tavoitettavia, he eivät ilmoita yhteystietojensa muutoksista tai ne ovat tuntemattomia ja/tai asianomistajien kokonaismäärä on epäselvä. Näiden

tietojen hankinta on poliisille erittäin työllistävää tai jopa mahdotonta, ja kuluttaa poliisin tutkinnan resursseja jo tilanteissa, joissa asianomistajien määrä on kymmentä suurempi. Asianomistajien määräedellytystä ei tulisi siten asettaa hallituksen esitysluonnoksessa esitetyllä tavalla korkeaksi.

8. Tiedottaminen esitutkinnaissa

Uudistus on kannatettava ja hyvä. Poliisilaitos toteaa kannanottonaan seuraavaa:

Koska uudistuksen tarkoitus on nimenomaisesti estää ”salailun” tuntua poliisin toiminnassa ja tarkoitus vahvistamismahdollisuuteen johtuu nimenomaisesti tilanteista, jossa henkilö on itse antanut tiedon asemastaan esitutkinnaissa julkisuuteen tai muutoin suostunut sen ilmaisemiseen. Esitutkintaviranomaisella tulisi olla oikeus tämän tiedon vahvistamiseen riippumatta siitä, antaako tämä henkilö suostumustaan tiedon vahvistamiseen vai ei. Nyt esitöiden yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 68) epäselvien tilanteiden osalta asia on lausuttu siten, että esitutkintaviranomaisen tulisi varmistaa suostumus asianosaiselta. Perusteluihin tulisi kirjata selvemmin, että epäselvissä tilanteissa esitutkintaviranomaisen tulee varmistua vain siitä, onko mainittu asianosainen antanut tiedon julkisuuteen esimerkiksi lehtihaastattelussa tai muussa tiedonsiirtovälineessä (esimerkiksi sosiaalisessa mediassa) vai ei. Ei siis siitä, antaako hän tähän (vahvistamiseen) suostumustaan vai ei.

Näin asian vahvistamismahdollisuus esitutkintaviranomaisen taholta ei olisi riippuvainen asianosaisen suostumuksesta eli haluaako hän asian vahvistamista vai ei. Kyse on sen varmistamisesta, että oikea asianosainen on antanut asiansa julkisuuteen. Näin esimerkiksi asiaankuulumattomiin vaikutusyrityksiin ja näkemysten esittämisiin etenkin kesken olevissa esitutkinnoissa ja niiden suorittamisessa, kyettäisiin puuttumaan. Ei voi olla niin, että asianosaiset käyvät julkista (virheellistäkin) keskustelua ja samanaikaisesti esitutkintaviranomainen joutuu esimerkiksi salassapitosäännöksistä ja muista velvoitteista johtuen vaikenemaan yksittäisessä asiassa lähes täysin. Kysymys ei ole useinkaan esitutkintaviranomaisen haluttomuudesta asioiden vahvistamiseen tai oikean ja väärän tiedon oikaisemiseen kulloinkin kyseessä olevassa tapauksessa, vaan lakimääräisten velvoitteiden noudattamisesta.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Tiedoksiantosäätely

Uudistus on kannatettava ja hyvä.

2. Kirjallinen menettely

Kohta koskee pääosin syyttäjän- ja tuomioistuinviranomaisten toimintaa, ei lausuttavaa.

3. Poissaolokäsittely

Kuten edellä.

Ehdotusten vaikutukset ja muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin?

Uudistus on kannatettava ja hyvä.

Muutosten taloudellisten säästöjen vaikutuksia on vaikea arvioida. Poliisilaitos näkee uudistukset nimenomaisesti oikeusturvan lisääjinä myös asianosaisten kannalta. Poliisi voi keskittää resursseja olennaisiin rikostapauksiin.

Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan taloudellinen säästö voi ilmetä lähinnä tulevaisuuden potentiaalina niin, että esitutkintatyön sujuvoittaminen vapauttaa tulevaisuudessa resursseja kohdennettavaksi niihin tehtäviin, jotka ovat rikostorjunnan vaikuttavuuden kannalta merkityksellisimpiä.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Uudistus on kannatettava ja hyvä

3. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Poliisilaitos pitää tärkeänä, että muutokset on perusteltu riittävän hyvin hallituksen esityksessä. Mikäli uusien säännösten osalta soveltamisharkinta ja linjaukset jäävät tutkinnanjohtajatasolle, johtavat muutokset helposti kanteluihin ja muihin prosesseihin. Tätä perusteluiden tärkeyttä on pyritty tuomaan esiin myös pykäläkohtaisissa kommentteissa.

Kivioja Merja
Sisä-Suomen poliisilaitos - Poliisipalvelulinja/rikostorjutasementti